

Recenzii și note de lectură

Septimiu Chelcea, *Un secol de psihosociologie*, București, Editura I.N.I., 1998, 238 p.

Lucrarea profesorului Septimiu Chelcea este evenimentul prin care autorul dorește să marcheze regăsirea tradiției psihosociologiei românești, care acum „intră firesc în relații de comunicare și cooperare cu comunitatea academică internațională”, încadrându-se imperativului de a răspunde provocărilor prezentului social românesc.

Cu un motto: „Teoriile se schimbă, datele experimentale și faptele de observație nu”, se definește rolul autorului de martor activ la un amplu proces de cunoaștere care ne amintește vechea grijă cărturărească: a lăsa nescrisă istoria... este inimii durere.

Cartea este și prilejul mărturisirii așteptărilor care însoțesc această realizare științifică: speranța regăsirii într-un univers spiritual dominat de naționalitate, performanță și moralitate.

Un secol de psihosociologie poate fi utilizată ca un puzzle: „din elemente oferite prin asamblări variate, vor rezulta configurațiile dorite: filiația tematică, „bibliografia” conceptelor și a teoriilor, structura manualelor universitare de-a lungul timpului, iradierea concepțiilor, preocupările de cercetare într-un moment sau altul, ... cele mai frecvente citate reviste, decalajul în timp al apariției institutelor specializate, cumularea cunoștințelor.

După un răspuns amplu la întrebarea: Ce este psihosociologia? (cap 1) se prezintă în următoarele cinci capitole desfășurarea în formă succintă, dar foarte expresivă, a celor mai de seamă evenimente care marchează preistoria și istoria acestei științe.

Istoria de o sută de ani a psihosociologiei este precedată de o preistorie de mai multe mii de ani. Reflecția privind relația individ-societate se întâlnește ca temă centrală la gânditorii iluștri dintre secolele VI î.e.n. și sec. XIX. Al doilea capitol al cărții pune în lumină începuturile multor teorii și ipoteze din psihosociologia de azi. „La Seneca se conturează teoria comportamentului prosocial, Machiavelli atrage atenția asupra opiniei publice și a manipulării comportamentelor. Montaigne face observații subtile asupra a ceea ce psihosociologii de mai târziu vor numi persuasiune și compliantă”. De numele lui Neagoe Basarab se leagă prima capodoperă românească în limba slavonă în care apar idei psihosociologice despre relația de conducere. Găsim de asemenea referiri la contribuțiile lui Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Milescu Spătaru, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Dinicu Golescu, Ion Crăciunescu.

Deși obiectul său de studiu este atât de vechi constituirea psihosociologiei ca știință se realizează abia o dată cu adoptarea unei metode predilecte. Al treilea capitol al lucrării se intitulează „Cu experimentul începe istoria psihosociologiei. Este anul 1880”.

De acum și până la anul 1934 creațiile românești ale filosofilor și oamenilor de știință Alexandru Xenopol, Constantin Leonardescu, Constantin Rădulescu-Motru, C. Dumitrescu-Iași, Nicolae Vaschide, Dumitru Drăghicescu, Mihai Ralea, Alexandru Roșca sunt prezentate și încadrate, alături de marile contribuții la înțelegerea comportamentelor umane ale oamenilor de știință europeni și americani care se numărau printre fondatorii acestor științe: Gabriel Tarde, Wilhelm Wundt, William McDougall și Edward Ross, Max Ringelmann și Norman Triplett.

Perioada clasică a psihosociologiei (1935 - 1960) (capitolul al patrulea) evidențiază contribuțiile exemplare în domeniul psihosociologiei. Prezentarea lor stă sub semnul crezului „cel mai practic lucru este o bună teorie” aparținând lui Kurt Lewin și care este de bună seamă și punctul de vedere al autorului.

Alături de George Gallup, Gordon Allport, Kurt Lewin, Fritz Heider, Solomon Asch, Leon Festinger, Carl Hooland și alții, sunt puse în lumină la locul cuvenit nume ale românilor Constantin Rădulescu-Motru, Mihai Ralea, Alexandru Roșca și lucrările lor.

Psihosociologia modernă, cea a anilor 1961 - 1989 face subiectul capitolului următor (5). Mai puțin marcată de economia celei care o precede, această etapă de dezvoltare a cunoașterii psihosociologice lasă loc de manifestarea interesului pentru contradicție și tensiune. Revoluția cognitivă a anilor '80 pune totul sub semnul întrebării. În acest timp în România se conturează o școală de psihosociologie sub conducerea lui Traian Herseni. În lume sunt descoperite noi câmpuri ale psihologiei sociale: reprezentările sociale - Serge Moscovici, identitatea personală Erik Erikson, Henri Tajfel și John Turner identitate socială, Bibb Latané și John Darley - comportamentul prosocial și alte multe teme își găsesc reprezentanți străluciți.

În ultimul deceniu (1990 ...) de care se ocupă ultimul capitol se evidențiază trăsăturile psihosociologiei contemporane care oferă identitate aparte gândirii europene din domeniu, de cea a cercetătorilor nord americani. Serge Moscovici și Henri Tajfel sunt „campionii europeni”.

Această perioadă aduce un eveniment în gândirea psihosociologică din țările est europene care se angrenează într-o colaborare intensă cu țările occidentale, punând în practică programe

comune de cercetare. În România asistăm la deschiderea perspectivelor de sincronizare cu evoluția psihosociologiei pe plan internațional. Evenimentele care dau seamă de această orientare a oamenilor de știință români sunt: „lucrările publicate (Septimiu Chelcea, 1990, 1994, 1997, 1998; Adrian Neculau 1995, 1996, 1997, 1998; P. Iluț, 1996, 1997; Aurora Liiceanu 1997, Elena Zamfir 1997, Iolanda Mitrofan 1997, 1998) și înființarea unor facultăți de psihosociologie (la Institutul Național de Informații din București și la Universitatea din Petroșani, ca și deschiderea cursurilor de master în domeniul psihologiei sociale (la Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași). De asemenea sunt semnalate: editarea cu începere din 1995 la I.N.I. București a revistei „Psihosociologia. Mass-Media“ sub îndrumarea prof. univ. dr. Septimiu Chelcea și apariția în 1998 a primului număr al revistei de Psihologie socială la Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași, sub direcția prof. univ. dr. Adrian Neculau.

Două anexe propun spre reflecție un tablou integrator al dinamicii psihosociologiei în plan mondial și la noi în țară. Sunt trecute în reviste peste 100 de lucrări românești de psihosociologie.

Parcursul cărții ne lasă sentimentul bogăției de idei și de moduri de abordare prin care psihosociologia „umple golul dintre subiect și obiect, studiază sistematic interacțiunea umană și ajunge la enunțuri teoretice proprii în urma verificării ipotezelor prin cercetări empirice și ne întărește impresia că „această disciplină unitară și relativ independentă“ este o „știință socială a viitorului“.

„Un secol de psihosociologie“ este gestul elegant de prietenie cu care Septimiu Chelcea își întâmpină deopotrivă studenții și colegii amintind de semnificația unei vechi definiții a lui Aristotel: „a trăi laolaltă înseamnă a simți împreună și a cunoaște împreună“.

Lector univ. dr. Elena Beca

Orio Giarini, Walter R. Stahel, *Limitele certitudinii*, (ediția a doua revizuită, cu o contribuție de Genevieve Reday-Mulvey, traducere: Agnes Ghibuțiu, Cuvînt înainte de Agnes Ghibuțiu și Aurel Ghibuțiu), Editura Edimpress - Camro, București, 1996 (344 p.)

Limitele certitudinii este o carte apărută în colecția de informații a Clubului de la Roma, într-un fel de continuare a celebrului raport care a stârnit la vremea lui multă vâlvă internațională, *Limitele creșterii*. Titlul complet al cărții este „*Limitele certitudinii. Înfruntând riscurile în noua economie a serviciilor*“, iar despre autorul princi-

pal, profesorul Orio Giarini, aflăm că este membru de marcă al Clubului de la Roma, eminent om de știință de origine italiană, președinte al Asociației de la Geneva pentru Economia Serviciilor, specialist în asigurări și director al Institutului Internațional al Riscului din Geneva.

Ne aflăm în fața unei lucrări provocatoare despre incertitudine și nu numai, recomandată în prefață de laureatul premiului Nobel pentru chimie-fizică, Ilya Prigogine. Pare ciudat că o carte mai apropiată de științele economice este prefațată de un celebru fizician. Pe parcursul lecturii lucrurile se lămuresc de la sine. Este o carte plină de învățăminte pentru economiști, manageri, sociologi, epistemologi și chiar filosofi, este cu alte cuvinte o lucrare cu pregnante valențe multidisciplinare care promovează o viziune globală asupra lumii contemporane. Oricît de mult am încerca să trasăm granițe inter-disciplinare, să repudiem interesul pentru o tematică preponderent economică, nu putem rezista acestei lecturi provocatoare. Prea adesea evităm lucrări cu adevărat importante găsind scuze în spatele frontierelor din ce în ce mai estompate dintre științele sociale sau dintre acestea și așa numitele „științe ale naturii“. Prefața lui Ilya Prigogine încearcă să pulverizeze tocmai aceste bariere psihologice.

Incetudinea este doar un pretext, dar rămâne pilonul fundamental al unei adevărate debateri științifice și meta-științifice pe care o propun autorii. Ei se străduiesc de la bun început să răstoarne marile mituri ale omenirii din ultimele două secole și nu este, să recunoaștem, o sarcină ușoară. „*Încercarea de a realiza „certitudine“ abstractă și „informație perfectă“ nu poate să conducă decât la un sistem dogmatic, pseudoreligios, pe de o parte, sau pe de altă parte, la anihilarea a tot ceea ce este inteligență, la distrugerea oricărei speranțe pentru dezvoltare și creativitate. De aici, atmosfera de pesimism care prevalează în lume*“ (p.52) Punctul de plecare este clar: toate tentativele de a vinde și distribui certitudine, reprezintă germenii unei ideologii. Știința însăși s-a transformat în ideologie când s-a erijat în unic deținător al căilor spre certitudine și adevăr. Marile proiecte societale totalitare ale secolului XX aveau ambiția de a oferi poporului certitudinii sau „Certitudinea“, iar în România experiențele de acest gen sunt încă proaspete în memoria oamenilor. Trebuie să recunoaștem că trăim într-o lume din ce în ce mai complexă, guvernată de incertitudini. Trebuie să ne asumăm incertudinea ca pe o realitate a lumii contemporane. De acest fapt încearcă să ne convingă cei doi autori prin incursiunile palpitate în noua economie a serviciilor, în epistemologie, fizică sau